

Šola ŽIVLJENJA

Energična, živahna, pozitivna, povezovalna – to so le nekatere od dobrih lastnosti, s katerimi je moč označiti sogovornico. Tradicionalno znanje o zdravi, sonaravni pridelavi hrane povezuje z novimi znanstvenimi spoznanji in jih predaja naprej – študentom na mariborski Filozofski fakulteti ter otrokom iz vrtcev, osnovnošolcem, srednješolcem in odraslim, ki obiščejo njeno učilnico v naravi oziroma učni poligon za samooskrbo Dole na meji med občinama Poljčane in Slovenska Bistrica. »Včasih me kdo vpraša, kaj mi je treba z dvema doktoratoma, krampati po zemlji,« smeje se pove prof. ddr. Ana Vovk Korže in se posveti zastiranju prsti v na novo nastajajoči visoki gredi.

Test: **EDITA ŽUGELJ**
Foto: **ŠIMEN ZUPANČIČ**

Oblike urbane permakulture z zasaditvami v čevlje in rabljene predmete

Prof. ddr. Ana Vovk Korže s sodelavkami: (od leve proti desni) Tjaša Zdolšek, Jerneja Križan, Nina Globovnik in dr. Mojca Kokot Kranjc.

Že v otroških letih je večino časa preživela v pristnem stiku z naravo. Pozneje je razmišljala o službi, ki bi ji to omogočala, a jo je pot naprej zanesla na srednjo ekonomsko šolo, potem pa na študij geografije in zgodovine. Študirala je z lahkoto, v treh letih končala štiri letnike in se l. 1990 podala na Dunaj, najprej je bila tam občasno, potem pa l. 1992 ostala na doktorskem študiju iz pokrajinske ekologije (istega leta je v Ljubljani opravila magistrski). Vzporedno je doktorat delala tudi v Ljubljani, saj nostrifikacije takrat še ni bilo. Na Dunaju se je ukvarjala z novimi pristopi v raziskovanju, novimi metodami za analizo zemlje, pozneje sodelovala pri projektih za zaščito podzemne vode v avstrijski prestolnici ter na temelju analiz zemlje delala strateške načrte za preoblikovanje kmetij iz intenzivnih v pasivne. Danes so na območju severno od Dunaja le turistične kmetije, tako da je podzemna voda za oskrbo mesta zaščiten pred onesnaženjem s kemikalijami.

»Ta praktični pristop mi je dal zelo pomembno zavest, ki je morda v Sloveniji ne bi bila dobila. Zato se mi zdi dobro, da mladi izkušnje pridobivajo tudi v tujini. Naj nas ne bo strah, da se ne bi vrnili,« pravi Ana Vovk Korže. »V tujini se morajo zelo potruditi, da zlezejo po lestevici navzgor. Ne zdi se mi slaba misel, da bi vsak mlad človek del življenja študijsko ali službeno preživel zunaj. Tisti pravi se tako vrnejo domov.«

Za to, da se je Ana vrnila v Slovenijo, je bil odločilen klic z mariborske Filozofske fakultete, kjer naj bi nadomeščala profesorja za geografijo prsti in vegetacije, ki je zbolel. Najprej je

Priljubljene visoke grede

misllila, da bo to samo začasno, ker pa niso našli novega predavatelja, je ostala in v Mariboru začela svojo kariero. Bilo je prav v obdobju, ko mladim ni bilo treba tako dolgo čakati na službo kakor danes, in za to možnost je zelo hvaležna. Študentom FF v Mariboru med drugim predava geografijo voda, zemlje, vegetacije Slovenije, pa regionalne geografije (Afrika, Azija) in nove predmete, za njihovo uveljavitev je sama veliko prispevala: ekoremediacija, sonaravni sistemi varovanja voda in sonaravni sistemi varovanja zemlje (permakultura, biodinamika). Predava tudi na

Ddr. Ana Vovk Korže je nedavno prejela od Slovenske znanstvene fundacije častni naslov komunikatorica znanosti 2014, »za prispevek pri aktiviranju predvsem mladih za samooskrbo na temelju ekoremediacij in permakulture.«

Blitva, rastlina, ki ne potrebuje veliko, da uspešno raste.

Fakulteti za kmetijstvo in biosistemsko vede, Fakulteti za matematiko in naravoslovje ter občasno na Fakulteti za okoljske znanosti v Gradcu.

Narava je prijateljica

Ana Vovk Korže je veliko potovala po evropskih državah, tam se je, tako pravi, nalezla miselnosti, ki zagovarja pristen odnos do narave. »Če je narava tvoja prijateljica, ne razmišlajš, kako jo boš čim bolj izkoristil – kakor, na primer, pri klasičnem kmetijstvu. V državah, kakršne so Danska, Nizozemska, Finska, gledajo na naravo v smislu, da smo ljudje samo njeni obiskovalci, lahko vzamemo, kar nam ponuja, a je pri tem ne poškodujemo. Drugače kakor pri nas, mi smo naravo običajno najprej uničevali, potem pa smo poskušali njene rane celiti s sanacijami, ekološkimi adaptacijami ipd. V Sloveniji je zavedanje o pomenu narave še danes na relativno nizki ravni. Največ pozornosti namenjamo spremljanju po-

datkov o onesnaženosti vode, količini težkih kovin v zemlji itn., ki marsikdaj dajejo le informacijo o tem, koliko je še možnosti za onesnaženje, kje še lahko kaj vzamemo. Sonaravnost bi morala pomeniti odprte sisteme, sodelovanje med ljudmi, trud za normalno, ekosistemsko delovanje naravnih virov in iskanje dejavnosti, ki pospešujejo delovanje ekosistemov, tako kot to delajo v ekovaseh. Tako zgodbo poskušam razviti na učnem poligonu v Dolah,« pripoveduje Ana Vovk Korže.

Pravi, da je poligon nastal nenačrtovano. Po očetu je podedovala hektar in pol za kmetijstvo nezanimive zemlje; v družini jo je vedno dobil otrok, ki je šel od doma. Oče ji je zemljo predal pod pogojem, da je ne proda in da vsaj travo redno kosi. A za Ano je bil tak pasiven odnos premalo, hotela je več. Prvega pol leta se je ukvarjala s tem, kako bi na zemlji ustvarila nekaj, kar bi delovalo, ustrezalo dolgoročnim potrebam ljudi, ne bi zahtevalo velikih finančnih sredstev in kar bi lokalno okolje sprejelo za svoje. Najprej je narisala načrt razporeditve na parceli, potem iskala razpise, se povezovala z ljudmi ... Jurto, ki stoji na hribu, so postavili za učilnico v naravi s pomočjo ministrstva za šolstvo, kjer so razumeli, da potrebujejo šolarji tudi izkušnje v naravi. Bilo je dovolj za zagon, sredstva za predsobo in opremo pa je Ana prislužila z dodatnim delom. Potem se je po svojem načrtu lotila izdelave različnih permakulturnih gred, vodnih elementov in zemljanke – podzemne shrambe, ki je učni objekt za izobraževanje o trajnostni rabi energije. Ta projekt je sofinanciral Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja. Veliko materiala (les, informacijske table na poligonu, zloženske z informacijami ...) je nakupila s sredstvi, prisluženi z dodatnim delom. Na ogled poligona je potem povabila tudi sosedo, z veseljem so se začeli učiti in imajo danes še sami permakulturne vrtove.

»Odkar se je razvedelo za poligon, bi lahko skupine in posameznike vsak dan vodila po njem, če bi imela čas,« pravi Ana. »Ljudi izjemno zanimajo naravni prijemi pri pridelavi hrane, kako obdelovati zahtevno zemljo brez posebej napornega fizičnega dela, velikega finančnega vložka, brez oranja in gnojenja, kot to delamo pri nas. Želijo se močneje povezati z naravo, ne zato, ker je to moderno ali ker o tem pogosteje poročajo mediji, ta želja izhaja iz njihove notranjosti in je ni mogoče ustaviti. Še posebej otroci iz vrtcev in šol brez zadržkov sprejemajo novo znanje.«

Trda zemlja je izziv

Zemlje, na kateri je Ana Vovk Korže ustvarila učni poligon za samooskrbo, dotlej ni nihče intenzivno

Notranjost zemljanke za shranjevanje semen (semena morajo biti na hladnem in v temi).

Hotel za koristne organizme je podpora vrtnarjenju.

Tabla z razlago značilnosti permakulturnega vrta, ki je trajnostna oblika za pridelavo hrane.

Jurta, mongolski šotor-hiša, na učnem poligonu Dole

Vhod k zemljanki, ki stoji na robu hriba, obrnjena proti severu.

Škornji in terenska oprema za vse, ki se želijo učiti v naravi.

Cvet facelije, rastline, ki ne sme manjkati na nobenem vrtu, saj privablja čebele in s koreninami rahlja zemljo.

preprosteje je bilo na hribu, kjer je izdelala terase za gojenje jagod, saj tam zemlji ni bilo treba izkopati. Na vsaki strani prihodnje terase je v zemljo zabila lesena pilota, nanju s spodnje strani pritrdila 15 cm široko desko, za njo kar na travo položila od 15 do 20 cm debelo plast sena, to omogoča kroženje zraka, na seno je naložila kepasto zemljo in nanjo spet seno. Med dežjem se je na zgornji plasti nabirala voda, grude zemlje so jo vsrkale in začele razpadati. »Seno ima ravno toliko organskih snovi, da se je plast dotlej svetlo rjave, revne zemlje, sčasoma obogatila in potemnela, ne da bi jo morala fizično obdelovati ali gnčiti, kar samo se je dogajalo. Vmes sem tako imela čas za druge stvari. Moramo pa vedeti, da na tako, grobo zemljo najprej posadimo neobčutljivo zelenjavo, npr. krompir, čebulo ali česen, ne korenčka ali solate, ki imata občutljivejšo korenino. Po dveh letih pa je zemlja taka kakor pri tistih, ki že dvajset let obdelujejo svoj vrt, in lahko vanjo posejemo ali posadimo prav vse,« je zadovoljna z rezultati Ana. »Tudi s plevelom ni težav, saj zemljo zastiram s senom. Ker plevel nima svetlobe, ne more opravljati fotosinteze, upade in se posuši s korenino vred. Če se poskušamo plevela znebiti po običajni poti, s puljenjem, mnogo korenin ostane v zemlji, narava pa to razume tako, da mora rastlini dati še več energije za rast. Torej, bolj ko plevel pulimo, bolj raste. Pokrivanje s senom zastirk je zakon, saj si prihranimo čas, ki bi ga sicer porabili za okopavanje in pletje. Edino delo imamo z dodajanjem in odzemanjem rastlin na gredi, pa še med temi je več kakor polovica stalnih. Nekatere so trajnice, nekatere se zasejejo same, nekatere so navidezne trajnice; in ker nam tako ni treba vsako leto vsega narediti na novo, smo lahko res pravi prijatelji narave – le tu in tam kaj posadimo ali pobereemo.

Pomočniki

»Pomembno je tudi,« navdušeno pripoveduje Ana, »da z dodatnimi objekti, kakršni so hotel za žuželke,

vodni zbiralniki ali stari čevlji, napolnjeni s senom, privabimo ptice, in te grede očistijo črvov, ličink, zarodkov komarjev ipd. Tako nam ni treba škropiti, saj nam narava sama pomaga. Zemlja pa zaradi plitvega obdelovanja in zastiranja postane humusna, vpojna in jo lahko obdelujemo zgolj z rokami. S prstom vanjo naredimo plitev jarek in posejemo seme. Zemlje ni treba »sekati« z ostrim orodjem in obračati, saj so v spodnjih plasteh temno ljubni mikroorganizmi, zgoraj pa svetlo ljubni; če zemljo kar naprej obračaš, jih vedno znova zmotiš pri delovanju. Je pa, seveda, tak sistem na zunaj videti bolj divji – ni ravnih vrst, na gredah so mešani posevki različnih velikosti, skupaj rastejo zelenjava, cvetje, zelišča. A to se mi zdi dober odnos do narave.« Na začetku je pazila, da so na isti gredi rasle t. i. dobre sosedice, potem pa ne več. Po štirih, petih letih se namreč nekatere rastline kar same zasadijo in jih ni

smiselno prestavljati tja, kamor »sodijo.« Če ima zemlja dovolj hranil, rastlin ni treba ločevati, saj narava sama poskrbi za to. Ana zaupa naravi in njene permakulturne grede so lep dokaz za to, saj na njih skupaj rastejo ognjič, blitva, čebula, česen, zelišča ... Na klasičnem vrtu je drugače, pravi, ni smiselno skupaj sejati rastlin, ki v istem obdobju vse potrebujejo npr. dušik, ker potem nobena ne bo lepo uspevala. Poleg gomilastih in jagodnih gred si v Dolah lahko ogledamo visoke ali kompostne grede (v zabojih), spiralne, dvignjene, rastoče, cvetlične, grede na kartonu (deževniki ga obožujejo), grede iz opek in grede z biomasa. Tudi v visokih gredah je na dnu plast lesa, na njem sta časopisni papir in karton, potem volna ali listje oziroma seno (zadrževalna plast), na vrhu pa zemlja. Kadar zelo dežuje (tako kot je lani), prodira voda v nižje plasti in spodaj, kjer

Igrala za najmlajše na učnem poligonu

Ana Vovk Korže s črno kumino v rastlinjaku, kjer vzgaja semena.

je les, odteče. Volna, listje ali seno pa vodo vsrkajo in jo pozneje oddajo v zemljo na vrhu in s tem tudi rastlinam. Visoke grede so tudi zelo praktične, saj se nam ni treba toliko sklanjati, poleg tega so varne pred majhnimi živalmi. Za manjše nasaditve pridejo prav celo oslužene avtomobilske pnevmatike (gume), ki dobro zadržujejo toploto, zato so v njih celo kaktusi varni pred zmrzaljo. Na spiralni gredi, na kateri rastejo zelišča, vlogo zadrževalca toplote opravljajo večji kamni. Kamorkoli človek pogleda, vrvi od življenja, raste, cveti in uspeva. Na visokih in gomilastih gredah je zelenjava tudi pozimi in ne zmrzne. Velik del hrane je na voljo vse leto; del je Ana porabi za svojo družino, del pa razdeli prijateljem z majhnimi otroki in obiskovalcem. Zelenjava, zelišča in dišavnice tudi posuši,

shrani ter jih dodaja jedem za boljši okus ali iz njih vkuhava omake. Nekaj rastlin konča tudi v kompostu. Ana je zamislila za grede na učnem vrtu našla v literaturi – gre za uveljavljene permakulturne prijeme – in jih prilagodila. Ker je v permakulturi pomembna tudi voda, je na vrhu hriba bajer, ki ga polni deževnica, in voda se iz njega sama pretaka v rastlinjak. Jurta pa je povezana z vodnjakom, iz njega priteka voda po ceveh v grelnik, ki ga segreva neposredno sonce, iz grelnika pa v umivalnico in kuhinjo. Za to ne potrebujejo elektrike, voda je na voljo le s kinetično energijo. Če naravne okoliščine ne omogočajo postavitve vodnih elementov na višino, lahko vodo prečrpamo s potopno črpalko in energijo iz sončnih celic ali pa z ovnom – pripravo, ki so jo še do l. 1950 uporabljali v Halozah.

Greda na kartonu, v ozadju je delavnica za praktično delo.

Naravno stranišče s kompostiranjem in čiščenjem skozi peščen filter.

Semena za prihodnost

Anina velika strast je pridelava semen v rastlinjaku. »Semen ne prodajam, tistim, ki želijo, jih podarim za kvadratni meter grede. To da ravno toliko pridelka, da ga lahko poskušaš in vzgojiš še svoja semena. Tako ljudje, tudi starejši, dobijo veselje do tega – gledajo, kako semena kalijo, rastline uspevajo. To veselje prenašajo na otroke in vnuke, skupaj delajo in mi potem pošiljajo fotografije svojih gred in vrtov. Tudi meni na poligonu pomaga dvanajst deklet, ki sem jih naučila vsega, hči pa študira biotehniko in najbolj uživa v gojenju deževnikov. Tako gredo stvari naprej, pa ne kakor v klasični šoli, to je bolj šola življenja, ki se je »prijela.« Enkrat na leto poligon obiščejo občani Poljčan, Makol in Majšperka in z veseljem opažam, da prevzemajo zamisli z vrta mimo uradnih svetovalcev, politike ali države. Tudi meje niso ovira, na ogled prihajajo Avstrijci in so navdušeni nad tem, kar imamo tu. Razvoj Slovenije bi lahko gradili na takih zgodbah, ne na multinacionalkah in dragih projektih.« meni zagnana dvakratna doktorica znanosti. Verjame v preproste prijeme, ki postanejo del življenja ljudi. »Kaj je lažje,« razmišlja, »zagnati ogromno kolo, ki stoji in se vsi zaletavajo vanj, pa se ne premakne, ali veliko manjših koles, ki se vrtijo kot zobniki? Tudi če eden od njih ne dela, ga drugi poganjajo naprej ... To se mi zdi prava filozofija za razvoj. In Dravinjska dolina že funkcionira kot samoskrbna regija.« ■

Jurta od znotraj: iz naravnih materialov, kakršni so volna, les, trava, konoplja.